

УДК 378.147:372.4

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Марія Петрівна Оліяр

LINGUISTIC BASIS OF STUDIES OF COMMUNICATIVE AND STRATEGIC COMPETENCE OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS-TO-BE

Mariya Petrivna Oliyar

У статті розкрито значення лінгвістичних досліджень для формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Здійснено порівняння змісту термінів «комунікація» і «спілкування». З'ясовано сутність основних комунікативних понять. Запропоновано авторське трактування комунікативної стратегії, комунікативної тактики, розкрито їх структуру. Визначено основні принципи навчання студентів стратегічного планування комунікативної взаємодії.

Ключові слова: майбутній учитель початкових класів, комунікативно-стратегічна компетентність, комунікативна лінгвістика, лінгвістичне дослідження, лінгвістичні терміни, комунікація, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, стратегічне планування, комунікативна взаємодія, принципи навчання студентів.

The article highlights the importance of linguistic studies for the formation of communicative and strategic competence of elementary school teachers-to-be. It also compares the content of different communication terms. The article clarifies the essence of basic communication concepts. The author's interpretation of communicative strategies and communication tactics is provided, and their structure is described. The basic principles of teaching students the strategic planning of communicative interaction are provided.

Keywords: elementary school teachers-to-be, communicative and strategic competence, communicative linguistics, linguistic studie, communication terms, communication, communicative strategie, communication tactic, strategic planning, communicative interaction, principles of teaching students.

1. Вступ.

Реформування вітчизняної професійної освіти передбачає кардинальну зміну її змісту в напрямі реалізації компетентнісного підходу. Сучасний тип професійної освіти орієнтований не на раціонально-просвітницьку парадигму, а на поглиблення гуманістично-культурологічного розвитку особистості майбутнього фахівця, здатного до відкритості, плюралізму, співтворчості і кооперації, з високим рівнем інформаційної та діалогової культури. Це означає, що сучасна освіта стає комунікативною за своєю сутністю, а комунікативний підхід, поряд з компетентнісним, є одним з універсальних тенденцій, яка синтезує всі пріоритетні бачення шляхів розвитку сучасної системи освіти.

В умовах інтеграції України до європейської і світової освітньої системи значно підвищуються вимоги до комунікативної підготовки майбутніх фахівців, їхньої здатності до активної комунікативної взаємодії в професійному середовищі. Спілкування є провідним видом діяльності педагогів, у тому числі вчителів початкових класів. Їхня комунікативна компетентність, насамперед її стратегічна (діяльнісна) складова – не лише важлива ознака професіоналізму і педагогічної майстерності, але й основа для формування відповідних умінь у молодших школярів.

2. Постановка проблеми.

Незважаючи на актуальність проблеми формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів, чимало її аспектів досі залишаються нез'ясованими. Наукове підґрунтя вирішення проблеми становлять дослідження низки наукових галузей, серед яких провідне місце займає комунікативна лінгвістика. Однак у трактуванні багатьох

комунікативних понять між ученими досі не існує єдності. Тому виникає потреба поточнити категоріальний апарат започаткованого дослідження.

3. Аналіз останніх досліджень.

Проблема формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів неодноразово привертала увагу вітчизняних та зарубіжних учених (Н.Бібік, А.Богущ, Ю.Ємельянов, Ю.Жуков, І.Зимня, В.Кан-Калик, Н.Кічук, Н.Кузьміна, О.Леонтєв, А.Маркова, Л.Мітіна, Л.Петровська, Т.Симоненко, О.Семенов, Ю.Федоренко та ін.). Комунікативний підхід у навчанні мови обґрунтований такими науковцями, як Н.Бабич, В.Мельничайко, Л.Паламар, М.Пентилюк, Г.Шелехова та ін.). Проблема педагогічного спілкування була предметом дослідження А.Богущ, Н.Головань, І.Зимньої, С.Кондратьєвої, О.Леонтєва, Н.Кузьміної, А.Маркової, В.Кан-Калика, В.Рижова та ін. Комунікативні процеси в професійній підготовці майбутніх учителів досліджували Г.Андрєєва, В.Казміренко, Ю.Косенко, С.Максименко, Я.Шкурко, Г.Юркевич та ін. Проблему навчально-педагогічного дискурсу, взаємозв'язку дискурсу і тексту, жанрів, стратегій і тактик педагогічного дискурсу розглядали О. Іссерс, В.Єфремов, А.Душак, В.Карасик, І.Ковтунова, І.Колегаєва, С.Нікітіна, Т.Радзієвська, Ю.Романенко, Л.Скуратівський, Л.Фаришев та ін. Однак проблема формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів залишається малодослідженою.

4. Мета статті. Окреслити основні лінгвістичні підходи до характеристики комунікативних понять як основи формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

5. Досягнення комунікативної лінгвістики закладають основи формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується переходом від досліджень тексту до досліджень дискурсу, необхідних для опису явища комунікації. Таке спрямування у вивченні мовних явищ у їх процесуальному

вигляді дозволяє використовувати напрацювання з теорії дискурсу в лінгводидактиці з метою розвитку вмінь практичного використання мови, у тому числі формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів, що передбачає оволодіння комунікативними стратегіями і тактиками педагогічного дискурсу.

Комунікація - «один із модусів існування явищ мови (поряд із мовою і мовленням); смисловий та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії, спілкування; складова спілкування поряд з перцепцією та інтеракцією; складний, символічний, особистісний, трансакційний, часто неусвідомлюваний процес обміну знаками, під час якого транслюється певна інформація зовнішнього або внутрішнього характеру, а також демонструються статусні ролі, в яких перебувають учасники спілкування стосовно один одного. У широкому розумінні комунікація має місце завжди, коли певній поведінці або її результату приписується певне значення і вони сприймаються як знаки або символи. У вузькому розумінні – спілкування за допомогою мовних і/або паралінгвістичних і невербальних засобів з метою передачі інформації [5, с. 79–80]. У педагогічній діяльності комунікація є професійно значущою, оскільки супроводжує всі види роботи педагога, а тому комунікативні вміння студентів педагогічних ВНЗ є нормативно обов'язковими.

У науковій літературі спостерігається близькість трактування понять «спілкування» та «комунікація» (комунікативна діяльність). Найбільш глибоко сутність педагогічного спілкування розкрив В.Кан-Калик як систему взаємодії педагога та учнів з метою обміну інформацією, пізнання особистості, виховного впливу, організації взаємостосунків між педагогом та учнями за допомогою комунікативних засобів. За висновками вченого, спілкування дає змогу встановлювати та підтримувати психологічних контакт з учнями, формувати позитивну мотивацію учіння, здійснювати виховний вплив на школярів, налагоджувати міжособистісні стосунки в учнівському колективі, враховувати індивідуальні особливості дітей, стимулювати їхню самоосвіту та самовиховання, становлення особистісних якостей тощо [10].

У найбільш узагальненому вигляді спілкування виконує такі три основні групи функцій: інформаційно-комунікативну (включає все, що стосується передання та сприймання інформації, а також створення нової інформації); регулятивно-комунікативну (функція впливу суб'єктів спілкування один на одного, регуляція їхньої поведінки); афективно-комунікативну (відноситься до емоційної сфери особистості, її ставлення до подій і явищ довкілля).

У процесі спілкування виділяють такі етапи: 1. Виникнення потреби в спілкуванні, що спонукає людину вступити в контакт з іншими людьми. 2. Орієнтування в цілях спілкування. 3. Орієнтування в ситуації спілкування. 4. Орієнтування в особистості співбесідника. 5. Планування змісту повідомлення. 6. Вибір засобів спілкування. 7. Сприйняття та оцінка реакції співрозмовника, контроль ефективності спілкування на основі встановлення зворотного зв'язку.

Комунікація часто трактується як процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації. Таким чином, комунікація пояснюється через поняття спілкування і трактується як ширша наукова категорія. Натомість відомий психолог Г.Андреева, навпаки, визнає спілкування більш широким поняттям, оскільки суспільні та особистісні відносини реалізуються через три взаємопов'язані його сторони: комунікативну, інтерактивну та перцептивну [1, с. 97-98]. Подібних поглядів дотримуються Т.Астафурова, Т.Дрідзе, М.Каган, С.Самігін, Г.Бороздіна та ін., які вважають ці поняття відносно рівнозначними. Наріжним в аналізі комунікації та спілкування є те, що обидва явища трактуються як діяльнісні (Л.Виготський, Г.Костюк, О.Леонтьєв, М.Лісіна, Б.Ломов, С.Рубінштейн та ін.). Якщо ж говорити про педагогічну діяльність, то поза комунікативною взаємодією, діалогом і співпрацею на гуманістичних принципах вона взагалі не мислиться.

Саме тому відомий дослідник психологічних засад комунікативної підготовки педагогів В.Рижов зазначає, що в сучасних умовах модель формування професійних комунікативних якостей має базуватися на таких

постулатах: комунікативний характер педагогічної діяльності, центральною основою якої є спілкування; спілкування як діяльність має соціальний і діалогічний характер, тобто є спільною діяльністю всіх учасників педагогічного процесу, а не способом впливу педагога на об'єкт виховання; педагог є учасником комунікативної взаємодії на засадах співробітництва і партнерства [12].

Учені (К.Келлерманн, О.Іссерс) підкреслюють, що вся комунікація є стратегічною, оскільки люди не спілкуються без цілі, а ціль передбачає досягнення певного результату. Відповідно до цілей комунікації здійснюється структурування мовленнєвих засобів. По-друге, стратегічність комунікації зумовлюється постійною дією на неї двох факторів – соціального сприйняття та ефективності. По-третє, в процесі комунікації постійно відбувається адаптація до умов спілкування. Однак це не означає, що комунікація завжди є усвідомленою та успішною, оскільки ознаки стратегії можна виявити і в комунікативних помилках [15; 9].

Базовою категорією комунікації є дискурс. Зміст поняття «дискурс», місце дискурсу в процесі формування умінь мовленнєвого спілкування вивчали А.Арутюнова, Ф.Бацевич, М.Бісімалієва, А.Загнітко, П.Зернецький, Ю.Караулов, В.Красних, Є.Кубрякова, К.Кусько, М.Макарова, О.Селіванова, К.Серажим, К.Сєдов, Ю.Степанов, В.Чернявська, І.Шевченко, І.Штерн та ін. Найважливішими положеннями щодо дискурсу є наступні: статична модель мови, побудована на основі тексту, є занадто простою і не відповідає її природі; динамічна модель мови має базуватися на комунікації, тобто спільній діяльності людей, які намагаються висловити свої почуття, обмінятися думками, ідеями, досвідом або вплинути одне на одного; спілкування відбувається в комунікативних ситуаціях, котрі повинні розглядатися у культурному контексті; головна роль у комунікативній ситуації належить людям, а не засобам спілкування [11, с. 42].

Представники комунікативної лінгвістики трактують дискурс із двох головних позицій: 1. Дискурс як «текст, занурений у життя» [2, с.137], тобто

соціально спрямоване мовлення з певними граматичними, лексичними, семантичними особливостями; 2. Дискурс як тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, внутрішню, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування, являє собою синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психологічних та ін.) чинників, залежних від тематики спілкування, і має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів [4, с. 30].

Точкою відліку, з якої починається дискурс, є комунікативна ситуація - “динамічна система взаємодіючих конкретних чинників об’єктивного і суб’єктивного плану (включаючи мовлення), які залучають людину до мовної комунікації і визначають її мовленнєву поведінку в межах одного акту спілкування як у ролі мовця, так і в ролі слухача” [13, с.46]. Ситуація репрезентує знання учасника, які залежать від його особистого досвіду комунікації, а також зумовлює комунікативну адекватність, зв’язність та інтерпретацію дискурсу.

Значний інтерес дослідників викликають проблеми педагогічного (навчально-педагогічного) дискурсу (А.Габідулліна, Т.Єжова, В.Карасик, М.Олешков, Ю. Щербініна та ін.). Педагогічний дискурс, на думку Т.Єжової, – це динамічна система ціннісно-сислової комунікації суб’єктів навчального процесу, що об’єктивно існує та функціонує в освітньому середовищі вишів. Складниками цієї системи є учасники дискурсу, педагогічні цілі, цінності та змістовий компонент, що забезпечує надбання суб’єктами навчання випереджувального досвіду в проектуванні та оцінці будь-якого педагогічного або соціального явища [7].

А.Габідулліна вживає термін «навчально-педагогічний дискурс» і визначає це поняття як цілісну соціально-комунікативну подію в сфері організованого навчання, сутність якої полягає у взаємодії вчителя та учня, що

відбувається в межах певної навчально-педагогічної ситуації за допомогою текстів та інших знакових комплексів [6, с. 24].

Отже, дискурс є складним комунікативним явищем, у межах якого здійснюється інтеракція з певною комунікативною метою, внаслідок чого виокремлюються певні комунікативні жанри як «відносно стійкі тематичні, композиційні й стилістичні типи висловлювань», засоби організації мовлення [3, с. 255].

Комунікативна взаємодія не зводиться лише до передання, сприймання та розуміння інформації, оскільки завжди відбувається у певній комунікативній ситуації, занурена в контекст. Тому в більшості випадків безпосереднє і пряме вираження намірів мовця неможливе або небажане, а мета спілкування переважно не збігається з комунікативною. У зв'язку з цим виникає необхідність використання різноманітних мовленнєвих стратегій, які дають змогу одержати бажаний результат, не наштовхуючись на опір співрозмовника [14, с. 151]. У кожній мові сформована своя система комунікативних стратегій і тактик.

Поняття «стратегія» запозичене з військової сфери, де визначається як мистецтво керівництва чи планування, що переслідує далекоглядні цілі. Зарубіжні вчені, здійснюючи спроби класифікації стратегій, які використовуються під час вивчення іноземної мови, виділили: 1) навчальні стратегії як шляхи оволодіння різними аспектами мови; 2) власне комунікативні стратегії, покликані компенсувати нестачу лексичних чи граматичних знань з іноземної мови; 3) соціальні стратегії, пов'язані зі створенням можливостей для використання навчальних та комунікативних стратегій [16; 17]. У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти навчальні стратегії розглядаються як більш широке поняття, а саме засіб оволодіння мовою в цілому, тоді як комунікативні стратегії спрямовані на подолання проблем у процесі спілкування [8, с. 57].

У лінгвістиці активне використання понять «комунікативні стратегії» та «комунікативні тактики» розпочалося з середини 80-х років ХХ ст. у зв'язку з

розвитком прагматичного підходу до аналізу мовних явищ. Однак у сучасній науці досі не склалося єдиного трактування поняття «комунікативна стратегія», хоча цю проблему розглядало чимало вчених (О.Іссерс, О.Романов, І.Борисова, І.Труфанова, Є.Клюєв, В.Костомаров, О.Паршина, Я.Ритникова та ін.).

Комунікативна тактика як одна або кілька дій, що дають змогу реалізувати стратегію, є динамічною структурою, вона зумовлює гнучкість стратегії і забезпечує оперативне реагування на ситуацію. Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій і тактик цілеспрямовано добираються мовцем як ініціатором спілкування відповідно до мети, стилістичного спрямування, характеру адресата, комунікативної ситуації таким чином, щоб вони максимально точно виразили його інтенцію.

На основі здійсненого аналізу наукових підходів до визначення змісту комунікативних стратегій і тактик комунікативну стратегію можна схарактеризувати як динамічний аспект педагогічного дискурсу, що складається з сукупності запланованих мовцем і реалізованих у процесі комунікативної взаємодії тактик, спрямованих на досягнення комунікативної мети. Комунікативну тактику визначаємо як одну або кілька мовленнєвих дій, що спрямовані на реалізацію певного етапу комунікативної стратегії, зумовлюють її гнучкість та забезпечують оперативне реагування на комунікативну ситуацію.

Структуру комунікативної стратегії розглядаємо як складне утворення, що включає такі етапи: аналіз комунікативної ситуації (умови, предмет комунікації, особливості комунікантів, оточення тощо) - загальна мета комунікації – визначення конкретних завдань комунікативної взаємодії – вибір жанру педагогічного дискурсу та комунікативного стилю - визначення змісту та обсягу інформації - встановлення співвідношення інформації зі станом свідомості співрозмовників і чинником емпатії - визначення видів комунікативних тактик - добір вербальних та невербальних засобів - реалізація тактик - досягнення мети - рефлексія - корекція досвіду комунікативної взаємодії.

Структура комунікативної тактики, встановлена на основі проведеного аналізу наукових джерел, включає: тип комунікативної стратегії - аналіз особливостей майбутньої комунікативної події - аналіз досвіду реалізації обраного типу комунікативної стратегії – вибір комунікативної тактики - визначення умов успішності обраної тактики - врахування можливих перлокутивних ефектів - визначення послідовності комунікативних кроків - вибір мовних ресурсів - реалізація обраної тактики – рефлексія - корекція досвіду комунікативної взаємодії.

6. Апробація результатів дослідження. Впровадження у практику професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів основних теоретичних положень дослідження здійснювалося в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», а також у ході проведення науково-методичного семінару для викладачів лінгвістичних та педагогічних дисциплін початкової освіти, під час участі автора дослідження у наукових конференціях всеукраїнського та міжнародного рівня. Зокрема, в навчальний процес впроваджувалися такі принципи навчання студентів стратегічного планування комунікативної взаємодії (за О.Іссерс) [9]:

1. Принцип навчання на основі моделювання комунікативних ситуацій. Найбільший інтерес становлять ситуації з ускладненими параметрами, які передбачають відхід від стереотипних рішень. Подібно до сценаріїв і фреймів ситуація повинна оновлюватися, допускаючи існування перемінних категорій.

2. Принцип використання прототипічного підходу в формуванні комунікативних знань. Оскільки процес педагогічної комунікації переважно вимагає невідкладної реакції вчителя, у його свідомості повинен бути репертуар знань, засвоєних таким чином, щоб доступ до них був нескладним. Це може бути низка однотипних комунікативних явищ, що характеризуються ознаками, які більшою чи меншою мірою близькі до зразка, еталону цієї категорії явищ. Такими еталонами, наприклад, є стратегії ввічливості, що

відповідають нормам поведінки в певних комунікативних ситуаціях і мають схематичний характер.

3. Принцип фреймування та рефреймування. У навчанні студентів можна використовувати їхній індивідуальний досвід спілкування, однак він є незначним, а тому в лінгводидактичних цілях необхідне його суттєве збагачення за допомогою фреймування. Фрейм є структурою, яка репрезентує стереотипні ситуації у свідомості людини і призначена для ідентифікації нової ситуації, що ґрунтується на такому стереотипному шаблоні. Таким чином, пропонується здійснювати навчання стратегічної мовленнєвої поведінки шляхом переходу від конкретної ситуації до відомої моделі (фрейма) і навпаки. Отже, методика навчання повинна охопити якомога ширший набір однотипних ситуацій з окремими змінними параметрами.

4. Принцип ритуалізації мовленнєвої поведінки, що дає можливість реалізувати стратегічний підхід у стандартних умовах. Наприклад, для тактик можна добирати назви, подібно до дидактичних правил, які студентам легко буде запам'ятати. Основою можуть слугувати певні норми, цінності, настанови, умовності, які стосуються ситуації або учасників спілкування.

5. Принцип навчання на «негативному» мовленнєвому матеріалі. Завдання методики полягає в тому, щоб навчити усвідомлювати альтернативні мовленнєві дії на основі розмежування основних та додаткових цілей комунікації. Негативний досвід спілкування найбільш переконливо демонструє невідповідність між ціллю і результатом.

6. Принцип ретроспективного осмислення мовленнєвої взаємодії. Таке осмислення корисне для набуття комунікативного досвіду.

7. Висновки. Таким чином, аналіз лінгвістичних засад формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів дав можливість виявити проблемні питання в трактуванні таких базових понять, як «комунікація», «спілкування», «комунікативна стратегія», «комунікативна тактика», запропонувати авторське бачення структури комунікативної стратегії і тактики, визначити принципи стратегічного

планування педагогічної комунікації. Це дозволило деталізувати процес проектування стратегій і тактик комунікативної взаємодії майбутніх педагогів, розробити модель формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів, визначити умови її реалізації.

Література

1. Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М. Андреева. - М.: Изд-во Московського ун-та, 1980. - 416 с.
2. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д.Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
3. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров / М.М.Бахтин // Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М.: «Искусство», 1986. – С.240-296.
4. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф.С.Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
5. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації /Ф.С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.
6. Габідулліна А.Р. Навчально-педагогічний дискурс: категоріальна структура та жанрова своєрідність: Автореф. дис. .... д-ра філол. наук: 10.02.02 – російська мова / А.Р. Габідулліна. – К., 2009. – 31 с.
7. Ежова Т. В. Педагогический дискурс и его проектирование / Т. В. Ежова // Интернет-журнал «Эйдос» // Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-5.htm>
8. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. - К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
9. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О.С.Иссерс. - Омск, 1999. - 288 с.
10. Кан-Калик В.О. Педагогическое общение как предмет теоретического и прикладного исследования / В.О.Кан-Калик // Вопросы психологии. - 1985. - № 4. – С. 9-16.

11. Карасик В.И. Этнокультурные типы институционального дискурса / В.И.Карасик // Этнокультурная специфика речевой деятельности.: Сб. обзоров / РАН. ИНИОН. Центр гуманист. науч.-информ. исслед.; отд. языкознания; редкол.: Трошина Н.Н. (отв. ред) и др. - М., 2000. - С.37-63.
12. Рыжов В.В. Психологические основы коммуникативной подготовки: автореф. дис.... д-ра псих, наук: 19.00.01 / В.В.Рыжов. - Новосибирск, 1995. -35 с.
13. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи / В.Л.Скалкин. - М.: Русский язык, 1981. – 248 с.
14. Тарасова И.П. Речевое общение, толкуемое с юмором, но всерьёз / И.П.Тарасова. - М.: Высшая школа, 1992. - 174 с.
15. Kellermann, K. Communication: Inherently strategic and primarily automatic // Communication Monographs, v.59, September 1992, 288-300.
16. Rubin, J. (1981). Study of cognitive processes in second language learning. Applied Linguistics, 11, 117-131.
17. Wenden, A.L. (1991). Learner strategies for learner autonomy. London: Prentice-Hall International.

References

1. Andreeva G.M. Sotsialnaya psikhologiya / G.M. Andreeva. - М.: Izd-vo Moskovskogo un-ta, 1980. - 416 s.
2. Arutyunova N.D. Diskurs / N.D.Arutyunova // Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar. - М.: Sov. entsiklopediya, 1990. – 685 s.
3. Bakhtin M.M. Problema rechevykh zhanrov / M.M.Bakhtin // Bakhtin M.M. Estetika slovesnogo tvorchestva. – М.: «Iskusstvo», 1986. – S.240-296.
4. Batsevych F.S. Osnovy komunikativnoy lingvistyky: Pidruchnyk / F.S.Batsevych. – К.: Akademiya, 2004. – 344 s.
5. Batsevych F.S. Slovnyk terminiv mizhkul'turnoyi komunikatsiyi /F.S. Batsevych. – К.: Dovira, 2007. – 205 s.

6. Habidullina A.R. Navchal'no-pedahohichnyy diskurs: katehorial'na struktura ta zhanrova svoyeridnist': Avtoref. dys. .... d-ra filol. nauk: 10.02.02 – rosiys'ka mova / A.R. Habidullina. – K., 2009. – 31 s.
7. Yezhova T. V. Pedagogicheskiy diskurs i ego proektirovanie / T. V. Yezhova // Internet-zhurnal «Eydos» // Yelektronniy resurs. Rezhim dostupu: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-5.htm>
8. Zahal'noyevropeys'ki Rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsinyuvannya / Nauk. red. ukr. vydannya d-r ped. nauk, prof. S.Yu.Nikolayeva. - K.: Lenvit, 2003. – 273 s.
9. Issers O.S. Kommunikativnye strategii i taktiki russkoy rechi / O.S.Issers. - Omsk, 1999. - 288 s.
10. Kan-Kalik V.O. Pedagogicheskoe obshchenie kak predmet teoreticheskogo i prikladnogo issledovaniya / V.O.Kan-Kalik // Voprosy psikhologii. - 1985. - № 4. – S. 9-16.
11. Karasik V.I. Etnokulturnye tipy institutsionalnogo diskursa / V.I.Karasik // Etnokulturnaya spetsifika rechevoy deyatel'nosti.: Sb. obzorov / RAN. INION. Tsentr gumanit. nauch.-inform. issled.; otd. yazykoznaninya; redkol.: Troshina N.N. (otv. red) i dr. - M., 2000. - S.37-63.
12. Ryzhov V.V. Psikhologicheskie osnovy kommunikativnoy podgotovki: avtoref. dis.... d-ra psikh, nauk: 19.00.01 / V.V.Ryzhov. - Novosibirsk, 1995. -35 s.
13. Skalkin V.L. Osnovy obucheniya ustnoy inoyazychnoy rechi / V.L.Skalkin. - M.: Russkiy yazyk, 1981. – 248 s.
14. Tarasova I.P. Rechevoe obshchenie, tolkuemoe s yumorom, no vserez / I.P.Tarasova. - M.: Vysshaya shkola, 1992. - 174 s.
15. Kellermann, K. Communication: Inherently strategic and primarily automatic // Communication Monographs, v.59, September 1992, 288-300.
16. Rubin, J. (1981). Study of cognitive processes in second language learning. Applied Linguistics, 11, 117-131.
17. Wenden, A.L. (1991). Learner strategies for learner autonomy. London: Prentice-Hall International.

Відомості про автора:

Оліяр Марія Петрівна

Доцент кафедри теорії та методики початкової освіти, кандидат педагогічних наук

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Робоча адреса: вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна

Кількість друкованих праць в загальнодержавних та міжнародних базах даних - 4

Телефон: 0971537294

e-mail: mariya_oliyar@mail.ru

Information about the author:

Oliyar Mariya Petrivna

Associate Professor of pedagogics and elementary education methodology department

Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk

Address of institution: 57 Shevchenko St., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine

The number of publications in national and international databases - 4

Phone number: 0971537294

e-mail: mariya_oliyar@mail.ru

Рецензент, доктор педагогічних наук, професор
(Прикарпатський національний університет імені В.Стефаника)

Завгородня Т.К.